

ECONOMIE ȘI DREPT

GÂNDIREA CU SUSU-ÎN JOS – O GÂNDIRE NOUĂ PENTRU O LUME NOUĂ. PUNEREA PROBLEMEI

Aurel Negucioiu

Facultatea de Științe Economice din Cluj-Napoca
Universitatea Creștină „Dimitrie Cantemir” București

Abstract. “I think, therefore I exist”. The human thinking is an extremely complex process of the brain, its form of action and manifestation. The human being reflects the surrounding reality through thinking, and the latter configures, in one way or another, the image of different human states or actions. An Indian proverb says that deeds follow ideas just as the cart wheels follow the trails of the oxen. Confidently enough, we can say that people’s deeds and actions are the concrete manifestation and embodiment of their thought which always precedes them.

The thought, the human thinking, reflects and imagines. It also conceives conceptualizes and, by means of words, concepts and new models, it formulates ideas, paradigms and theories. Thus, it gets externalized, on the one hand and, on the other hand, it makes its way into the wide world.

The history of the human society gives irrefutable proof that the role of thinking in the evolution of the human being, of the human society has gained in importance along with their development. Nowadays, more than ever, mankind cannot live without ideas, without the process of thinking.

*The forms of manifestation of the human thinking are becoming more and more numerous and varied. Our communication dwells now on a so-called **reversed thinking** or **upside down thinking** which is spreading more and more in today’s society which is also characterized as an upside down society. So is its **state**.*

*After a very brief journey into **the history** of this type of thinking, we approach the distinctive signs of this form of thinking, on the operation mechanism, on the contribution already inscribed in its assets, as well as on the opportunities and probable possibilities which it opens towards different fields of the scientific knowledge.*

Key words: *thought, thinking, words, concepts, language, movement, change, discontinuity, rational, irrational, irrationality, reason, non-reason, discontinuous change, gradual/graded change, comfortable change, reversed thinking, upside down thinking, upside down state, upside down society.*

1. INTRODUCERE

Potrivit *Dicționarului explicativ al limbii române*, una dintre semnificațiile, unul dintre sensurile cuvântului, noțiunii de *introducere* este acela de „capitol al unei lucrări sau o parte de la începutul ei, în care se prezintă, în linii generale, intențiile acesteia, elementele sau noțiunile fundamentale necesare înțelegerii ei; introducere.”

Procedând și noi în mod asemănător, vom răspunde succint la unele *întrebări*, care sperăm să ușureze înțelegerea ideilor, paradigmatelor și considerațiilor care vor urma.

De ce această temă și de ce un asemenea titlu? Pentru că de o bucată de timp lumea parcurge un profund și complex proces de înnoire, de *schimbare discontinuă*. Mai mult decât atât. Așa cum notează cunoscutul profesor Charles Handy, „schimbarea discontinuă este *singura cale de progres* pentru o societate bazată pe niște fâgașe fixe, una care s-a obișnuit cu cărările bătute și cu ochelarii ei de cal și care preferă căile ei uzuale, indiferent de cât de anoste ar fi, *drumurilor neumblate* și noilor modalități de a privi lucrurile”¹. Deci, lumea se înnoiește. *Mecanismul* îl constituie *schimbările discontinue*. Înnoirea este, într-un anumit sens, *atotcuprinzătoare*; ea cuprinde atât faptele, cât și ideile, acțiunea și gândirea, teoria și practica. *O gândire nouă pentru o lume nouă* este, în înțelegerea noastră, *EMBLEMA* sub care se desfășoară mișcarea societății în ansamblul său și al principalelor ei structuri, înaintarea ei pe treptele scării istorice a progresului. „Schimbarea discontinuă – scrie Charles Hardy – necesită o gândire discontinuă. Dacă noua ordine a lucrurilor este diferită de cea veche, și nu doar o îmbunătățire a ei, atunci este necesar *să considerăm totul într-o manieră nouă*. Ideile noi chiar pot fi semnalate prin *cuvinte noi*. Cu totul firesc, *gândirea discontinuă inversată* nu s-a bucurat niciodată de popularitate în rândul promotorilor continuității și a status quo-ului.”² Același savant numește noua gândire *gândire întoarsă cu susul în jos*³ și noua societate *societate cu susu-n jos*⁴.

Expresiile conceptuale din care se compune titlul intervenției noastre sunt mărturisit împrumutate din *Epoca irațiunii* mai sus menționată. Și totuși, de ce? Pentru caracterul său deosebit de *incitant*, pentru caracterul său *aparent* sau *real paradoxal* și, nu în ultimul rând, pentru *înfrăurirea* pe care o poate exercita asupra gândirii și acțiunii, asupra „științei care cunoaște” și asupra „științei care acționează”.

2. CONȚINUTUL PRINCIPAL AL EXPRESIEI

Ce reprezintă *gândirea cu susul în jos*, *gândirea discontinuă inversată* sau *gândirea întoarsă* sau chiar *gândirea răsturnată* în înțelegerea celor care au practicat-o și au descris-o ca un *mod nou de gândire*, o *formă* specifică de gândire?

¹ Charles Handy, *Epoca irațiunii*, București, Edit. Codecs, 2007, p. 86 (subl.ns. – AN).

² *Ibidem*, p. 22 (subl.ns. – AN).

³ *Ibidem*, p. 22–24 și 66.

⁴ *Ibidem*, p. 225.

În rândul trăsăturilor sale definitorii, Charles Handy înscrie următoarele⁵:

„*Gândirea cu susul în jos* ne arată că ar trebui să *încetăm* să mai vorbim și să ne mai gândim la angajați și angajare în termenii aceștia. În fond este vorba de niște cuvinte care au intrat în limba noastră de mai mult de o sută de ani. Dacă definim munca drept o activitate care, parțial, se plătește, atunci oricare dintre noi este muncitor pe durata celei mai mari părți a vieții noastre biologice. Dacă fiecare dintre noi ar fi tratat pe parcursul vieții active ca un liber profesionist, atunci, în mod logic, nu ar ajunge niciodată fără un loc de muncă. Ar putea să fie sărac, dar acest lucru se poate îndrepta. Cuvintele «pensionare» și «șomaj» utilizate doar ca elemente contrastante la «angajare» ar înceta să mai prezinte vreo utilitate.”

„*Gândirea inversată* ne arată că, dacă am plasa *întreaga populație* în sistemul de asistență socială, nimeni nu ar mai fi invidios pe cei care beneficiază de ea. Aceasta nu înseamnă că nimeni nu ar mai trebui să muncească, ci că toți am primi, în principiu, un «dividend social» inițial, care să fie restituit progresiv pe măsură ce ajungem să producem și să câștigăm bani.”

„*Gândirea inversată* ne face să ne minunăm prin ce vrajă s-a ajuns să se stabilească durata săptămânii de lucru de patruzeci de ore uniform de-a lungul a cinci zile. De ce nu putem opta pentru 2.000 de ore de muncă normală pe an distribuite în segmente de durată diferită?”

„*Gândirea inversată* ne face să observăm că mariajele din secolul XIX durau, în medie, cam 15 ani și cam tot atât în secolul XX. Înainte, cauza era moartea unuia dintre soți, acum este divorțul. Ar trebui oare ca toate relațiile, inclusiv cele prevăzute prin contractele de angajare, să aibă o durată determinată?”

„*Gândirea inversată* ne sugerează că ar fi preferabil să recompensăm anumiți experți pentru a *nu-și* exercita talentele. În prezent, dentiștii sunt plătiți pentru fiecare tratament aplicat. Aceasta duce la tentația inevitabilă de a le spune pacienților că au nevoie să fie tratați. Dacă recompensele pecuniare ar fi legate de numărul de guri sănătoase din raza de acțiune a cabinetului respectiv, nu de cel al celor bolnave, am putea ajunge să avem mai puțină nevoie de dentiști și niște dinți sănătoși. Tot așa, *gândirea inversată* remarcă faptul că sistemul național de sănătate funcționează și îi recompensează pe membrii săi ca și cum ar fi un sistem național de boală și se întreabă, în consecință, dacă situația nu ar putea fi *inversată*.”

„*Gândirea inversată* sugerează că lucrul de care am avea nevoie, în locul programei naționale de învățământ, ar fi o *programă individuală* pentru fiecare copil în parte, alcătuită, poate, după niște linii directoare comune, dar care să fie exprimată într-un contract oficial între familie și școală.”

„*Gândirea inversată* se întreabă dacă mai mulți bani pentru muncă mai multă este întotdeauna modalitatea cea mai potrivită ca recompensă generală pentru toți oamenii și în orice situație, sau dacă, în anumite momente ale vieții, nu ar fi la fel de salutară acordarea de mai mult timp liber.”

⁵ *Ibidem*, p. 24–27 (subl.ns. – AN).

„*Gândirea inversată* se miră dacă norma pentru fiecare este o *singură carieră* sau un singur tip de muncă prestată. De ce nu avem câte *trei cariere*, care să ne permită să trecem progresiv *de la energie mai multă la mai multă înțelepciune* pe măsură ce trec anii?”

„*Gândirea inversată* se întreabă dacă asistenții sunt întotdeauna mai tineri decât coordonatorii sau superiorii lor. De ce nu s-ar putea recalifica oamenii la jumătatea vieții, pentru a deveni asistenți cu normă parțială pentru doctori, profesori, asistenți sociali și avocați, niște para-profesioniști care să le permită profesioniștilor respectivi să se dedice acelor activități care solicită un grad mai mare de specializare?”

„*Gândirea inversată* se întreabă de ce, în majoritatea țărilor, accesul pe șosele e gratuit, în timp ce mersul cu trenul este scump și dacă nu ar fi oare mai bine să fie pe dos, cum aproape se întâmplă în Italia.”

„În interiorul organizațiilor, *gândirea inversată* observă că, în prezent, autoritatea trebuie câștigată de la cei asupra cărora se exercită și că până și sistemele oficiale de evaluare din unele organizații *sunt întoarse acum invers, permițând subordonaților să-și evalueze șefii*.”

„*Gândirea inversată* observă că nu peste mult timp vom avea mai mulți oameni care lucrează în *afara organizațiilor* decât în ele și că, încă de pe acum, organizațiile angajează nemijlocit nu mai mult de un sfert din numărul celor legați într-un fel sau altul de produsul sau serviciul pe care îl furnizează.”

„*Gândirea inversată sugerează* că ar fi mai bine, prin urmare, ca oamenii să fie plătiți pentru munca pe care o prestează, nu pentru timpul petrecut la serviciu, din cauză că timpul nu poate fi măsurat dacă ei nu sunt la vedere sau în interiorul organizației.”

Așa cum subliniază însuși Charles Handy, cele spuse nu epuizează conținutul expresiei conceptuale „*gândirea inversată cu susul în jos*”⁶. Această expresie conceptuală are o sferă de cuprindere mult mai extinsă și cu un conținut mult mai bogat. Mai mult decât atât. În înțelegerea noastră, ea este și rămâne *permanent deschisă* și în stare să absoarbă noi componente. Explicația este relativ simplă: ea se află în *discontinuitatea schimbărilor, a transformărilor – în condițiile în care atât rațiunea, cât și irațiunea există și se manifestă în forme inversate*: sau, ceea ce înseamnă același lucru, sunt *inversate*. Și chiar dacă „într-o epocă a «irațiunii» inversate nu poate – după cum ne spune Ch. Handy – exista nicio certitudine”⁷, „chiar dacă, la prima vedere, ea apare mai degrabă ca un soi de sfârșit al tuturor veacurilor”, ea este cu toate acestea „o vreme a oportunităților”⁸.

Ajungând aici, simțim nevoia să revenim asupra *conținutului, asupra semnificațiilor titlului*, gândurilor noastre pe care le transcriem și aici: ● *Gândirea cu susu-n jos. O gândire nouă pentru o lume nouă*. ● Într-o primă și generală tălmăcire, expresia menționată ne spune că „*gândirea inversată cu susul în jos*” este o *gândire nouă*, un *nou mod de gândire*, o *nouă modalitate de căutare*, de

⁶ *Ibidem*, p. 27 și urm.

⁷ *Ibidem*, p. 27–28.

⁸ *Ibidem*, p. 28 (subl.ns. – AN).

descoperire, de descriere, de interpretare și explicare a *adevărului* în legătură cu obiectul cunoașterii și/sau obiectivul acțiunii. Și de abia acum apare o problemă nouă – cu caracter paradoxal, cel puțin la prima vedere –, și anume: nu este normal, nu este corect sau mai corect să spunem o gândire *nouă* pentru o lume nouă, superioară altor forme, moduri – tipuri de gândire. Este *gândirea* ce se află într-o ordine firească, *cu capul în sus*, cu *susu-în sus* așezată pe picioarele ei? Și aceasta cu atât mai mult cu cât gândirea cunoaște asemenea forme sau tipuri în prezent, și a cunoscut și în trecutul mai îndepărtat sau mai apropiat.

Din câte se pare, *gândirea nouă* a constituit *înainte mergătoarea* care a luminat înaintarea societății omenști pe treptele scării istorice a progresului. Pentru ilustrare și numai pentru ilustrare, notăm marile descoperiri ale marilor gânditori antici din Grecia și Roma, la care adăugăm pe Nicolaus Copernicus, care a elaborat și, pe baza propriilor sale observații astronomice, a fundamentat științific *concepția heliocentrică*, potrivit căreia soarele se află în centrul Universului nostru, iar Pământul, împreună cu celelalte planete, se rotesc în jurul acestuia și în jurul propriilor lor axe. Menționăm imediat pe Galileo Galilei, adeptul concepției heliocentrice, care, silit de inchiziție să-și retracteze ideile, ar fi rostit în 1633 expresia celebră „Eppur si muove” (și totuși se mișcă) și care a fost reabilitat de Biserică abia în 1992. Din această înșiruire nu pot lipsi René Descartes (*dubito ergo cogito* – „mă îndoiesc, deci cuget” și *cogito ergo sum* – „cuget, deci exist”), K. Marx, J. M. Keynes, S. Freud, A. Einstein, Lester Brown și mulți, mulți alții.

Aici este locul să amintim că Marx considera că Hegel a așezat dialectica cu capul în jos și el dorea să corecteze acest „neajuns”. „Metoda mea dialectică este – scria Marx în *Postfața* la ediția a doua a volumului I al *Capitalului*, în ceea ce privește baza ei – nu numai diferită de cea a lui Hegel, ci este *exact opusul ei*. Pentru Hegel, procesul gândirii, pe care, sub denumirea de idee, el îl transformă chiar într-un subiect de sine stătător, este *демиургul realului*, care nu constituie decât *forma de manifestare exterioară* a acestuia. La mine, dimpotrivă, *idealul* nu este nimic altceva decât *materialul* transpus și tradus în capul omului.

Latura mistificatoare a dialecticii hegeliene am criticat-o acum aproape 30 de ani, într-o vreme când aceasta era încă la modă. Dar tocmai în timp ce lucram la primul volum al *Capitalului*, epigonii țâfnoși, aroganți și mediocri, care dau astăzi tonul în lumea cultă a Germaniei, și-au luat obiceiul de a-l trata pe Hegel așa cum pe vremea lui Lessing bunul Moses Mendelssohn l-a tratat pe Spinoza, și anume ca pe un «câine mort». De aceea m-am declarat deschis discipol al acestui mare gânditor și, în capitolul despre *teoria valorii*, am *cochetat* chiar, pe alocuri, cu *modul de exprimare* specific lui Hegel. *Mistificarea* dialecticii de către Hegel n-a împiedecat totuși ca el să fie acela care să facă pentru prima oară o *expunere atotcuprinzătoare* și *conștientă a formelor ei generale* de mișcare. La Hegel *dialectica este așezată pe cap. Ea trebuie așezată pe picioare*, pentru a descoperi sub învelișul mistic *sâmburele rațional*.⁹

⁹ Karl Marx, *Capitalul*, vol. I (*Procesul de producție a capitalului*), în Marx-Engels, *Opere*, vol. 23, București, Edit. Politică, 1966, p. 27 (subl.ns. – AN)

3. SOCIETATEA CU SUSU-ÎN JOS

Gândirea inversată cu susul în jos nu este singura structură a societății, a lumii contemporane. O radiografie a realităților societății din zilele noastre evidențiază și atestă că aceasta este, dacă ne putem astfel exprima, o *stare și caracteristică generală* a societății și lumii contemporane.

Schimbările discontinue – discontinuitatea – cuprind(e) întregul spațiu geoeconomic, geo-social și geocultural al societății, al întregii lumi contemporane, și profunzimea lor este deosebit de mare și cu implicații și consecințe nu de puține ori imprevizibile sau chiar opuse unor prognoze anterioare.

Pentru ilustrare, vom prezenta o mică listă cu asemenea caracteristici. Apelăm înainte de toate la Peter Drucker¹⁰.

- Timp de mai bine de un secol – începând cu anul 1860, pe plan mondial s-a manifestat o *tendință* de constituire a unei *societăți a salariaților marilor organizații*. Pentru foarte mulți, această tendință părea *inexorabilă și ireversibilă*. Cea mai bine vândută carte din lume în anul 1965 – *Le défi américain*, autor Jean-Jacques Servan-Schreiber – previziona și anunța că până în preajma anului 1990 *patru cincimi din producția mondială urma să fie realizată în cel mult cincisprezece companii multinaționale americane, fiecare având sute de mii de angajați pe întregul glob*. Totuși, chiar în momentul în care această carte se vindea în milioane de exemplare, *cursul evenimentelor a luat o altă turnură*. Producția și vânzările în economia mondială au crescut de peste trei ori în acești ultimi treizeci de ani, dar de la mijlocul anilor șaiszeci majoritatea marilor firme existente atunci – americane, britanice, germane, franceze, elvețiene și chiar japoneze – au pierdut din cota lor de piață pe plan global. Dacă facem ajustările impuse de inflație, constatăm că doar un număr restrâns de firme au înregistrat o creștere, cu excepția celor care au recurs la fuziuni sau la achiziții.

În cei zece ani care au trecut de la mijlocul anilor '80, exporturile de bunuri manufacturate aproape că s-au dublat. Cam 80–90% din această creștere s-a datorat firmelor mici și medii. De fapt, dacă în trecut obișnuiam să vorbim *despre economiile de scară, am ajuns acum să discutăm din ce în ce mai mult despre neeconomicitatea companiilor gigant*.

Tendința spre o societate a salariaților marilor organizații a căpătat avânt după Primul Război Mondial și, în special, după cel de Al Doilea Război Mondial. În 1914, înainte de izbucnirea Primului Război Mondial, marea majoritate a oamenilor care constituiau forța de muncă în fiecare țară dezvoltată nu erau nici independenți și nici nu lucrau pe cont propriu. Ei erau angajați – așa cum a fost marea majoritate a lucrătorilor încă din timpurile preistorice. Totuși ei nu lucrau

¹⁰ Peter Drucker, *Introducere. Spre noua organizație*, în *Organizația viitorului*, Frances Hesselbein, Marshall Goldsmith, Richard Beckhand (coord.), București, Edit. Teora, 2000, p. 12–15 (subl.ns. – AN).

pentru organizație. Ei lucrau pentru stăpân ca argați și dijmași, ca vânzători în mici magazine sau ca ucenici și calfe în atelierele meșteșugărești. Numai muncitorii manuali din fabrici lucrau pentru organizație, ei constituind însă o minoritate – nu mai mult de 10% din totalul forței de muncă, și aceasta chiar și în țările puternic industrializate.

- Până în 1965, cel puțin patru cincimi din forța de muncă a țărilor dezvoltate – SUA, Germania, Marea Britanie și Japonia – a devenit *angajată* a organizațiilor. De fapt, programele președintelui Lyndon Johnson pentru *Marea Societate*, cum ar fi *Medicare*, presupuneau că până în anii 1990–1995 practic fiecare component al forței de muncă americane va deveni un salariat al unei mari organizații (urmând să beneficieze atât de asigurare de sănătate, cât și de pensie plătite de patron). Toată lumea a acceptat această prognoză, dar *cursul evenimentelor s-a schimbat*. Marea majoritate a componentelor forței de muncă în țările puternic dezvoltate lucrează într-adevăr *pentru* – sau cel puțin *cu* – o organizație. Totuși, într-o măsură din ce în ce mai mare, ei *nu* lucrează ca *salariați* ai unor organizații, ci ca *angajați temporari* pentru un *întreprinzător* care își *realocă munca din exterior*, ca specialiști care oferă *servicii* de expertiză etc.; ne îndreptăm spre o *societate de tip rețea*, și nu spre una a salariaților.

- Timp de mai bine de un secol – începând din 1860–1870, *organizațiile* s-au bazat pe *proprietate*. Firma tipică avea în *proprietate* sau cel puțin *controla* orice considera ca fiind *afacerea sa*. Firma se baza pe *comandă* și *control*. În zilele noastre, comanda și controlul cedează locul unor diferite alianțe, societăți mixte, participări minoritare, parteneriate, know-how și înțelegeri de marketing.

- *Redefinirea organizațiilor* în concordanță cu schimbările discontinue care se petrec în structura și comportamentul acestora. La aceste schimbări se mai adaugă și altele.

- *Schimbarea substanțială* a rolului diferitelor forme ale capitalului. Așa cum se știe, odată cu revoluția industrială, *capitalul industrial* a devenit „coloana vertebrală” a sistemului economic capitalist și forma determinantă a vieții economico-sociale. Spre sfârșitul secolului al XX-lea, locul principal și rolul determinant trec de la capitalul industrial la *capitalul financiar*, iar economia dobândește trăsături ce se conceptualizează în *economia financiară*. Lucrurile nu se opresc aici. Sfârșitul secolului al XX-lea și mai ales în începutul secolului al XXI-lea înregistrează o *nouă orientare* – așezarea societății și economiei ei pe bazele cunoașterii științifice, a științei. În acest context, *capitalul uman* își augmentează substanțial rolul și influențele sale asupra funcționării și evoluției societății și economiei ei. Adevărul este că acum are loc schimbarea radicală a raporturilor dintre actorii economici. Proprietarul forței de muncă *devenită marfă* își înstrăina această marfă prin vânzare-cumpărare pe piața forței de muncă, pe bază de contract, proprietarului capitalului material, tehnic și tehnologic care îl angaja în activitate. Capitalistul era și este *angajator*, proprietarul forței de muncă devine

angajat. Primul dispune, comandă și controlează; cel din urmă se subordonează și execută. În noile împrejurări, în societatea *informațional-culturală* bazată pe știință, angajatorul și angajatul își pierd determinările pe care le personificau – angajator și angajat. Acum ambii sunt capitaliști, personificând fiecare una dintre formele de capital – capitalul material și capitalul uman. Ca urmare, relațiile mutuale ce se statornicesc între ei sunt raporturi de cooperare (colaborare) sau de parteneriat între doi actori economici – unul proprietar al capitalului material și bănesc și cel de al doilea proprietar al capitalului uman.

- *Motoarele principale* care propulsează această societate pe treptele scării istorice a progresului sunt învățământul și știința. Realitățile lumii contemporane atestă cu probe indubitabile că dezvoltarea mai accelerată a științei și a învățământului sunt *legi obiective* ale societății actuale și viitoare și *prioritățile priorităților* activităților economico-sociale. Învățământul, fabrica/organizația producătoare de capital uman cu valoare autentică, trebuie *reinventat*; el trebuie să *PREVADĂ* viitorul, să *PRECEADĂ* celelalte structuri ale societății. Același trebuie să fie și comportamentul cercetării științifice.

- O altă schimbare discontinuă vizează direct și indirect raporturile dintre economia marfă și economia non-marfă. Într-un mod considerat adesea paradoxal, evoluția economiei contemporane înregistrează o creștere a ponderii economiei non-marfă. La aceasta se adaugă tendința tot mai accentuată de *demasificare* a producției, a activității economice.

- În țările avansate din punct de vedere economic și tehnologic, se înregistrează *tendința de creștere* a cererii și ofertei de *mărfuri unicate*, asemănătoare în multe privințe cu ceea ce se numea și se numește *economie simbolică*.

- *Schimbarea structurii și a corelațiilor* dintre diferitele componente ale exportului și importului, concretizate în accentuarea exportului de firme, în comparație cu exportul tradițional de odinioară.

- Înmulțirea și accentuarea paradoxurilor, incertitudinilor și riscurilor din economie și societate. Realitățile lumii actuale confirmă că, deși știința a cunoscut un progres excepțional, în special în cea de a doua jumătate a secolului trecut, deși omenirea cunoaște o revoluție științifico-tehnică și informațional-comunicațională radicală, omenirea nu a avut niciodată în decursul istoriei sale un număr așa de mare de probleme fără soluție cum are în prezent. Nici când numărul incertitudinilor și al riscurilor nu a fost așa de mare cum este în zilele noastre. *Problema conviețuirii* cu incertitudinile și riscurile existente și *problema gestionării* riscurilor și incertitudinilor continuă să fie și în prezent un mega-sistem de ecuații cu prea multe necunoscute.

- Numeroase sunt *schimbările discontinue* care se înregistrează în procesele integrării economice internaționale și concomitent în procesele de mondializare a vieții economico-sociale.

4. CONCEPTUALIZAREA

Schimbările mai mari sau mai mici care au loc în societate și în structurile ei, ca și în lumea trecută și prezentă, lumea nouă care se naște și care se configurează în gândire și de către aceasta se exprimă în și cu ajutorul cuvintelor, al limbii, al limbajului. La fel se întâmplă și cu gândirea care se gândește. Michel Foucault spunea pe bună dreptate că, atunci când lucrurile și cuvintele se despart, ochiul va fi destinat să vadă și numai să vadă, urechea numai să audă, iar discursul are drept sarcină să spună ceea ce este, dar nu va fi nimic mai mult decât ceea ce spune. Nu știm dacă avem dreptate, dar, în înțelegerea noastră, *cuvintele* care alcătuiesc vocabularul unei limbi articulate constituie *celulele* de bază ale acestuia. Ele reprezintă *asocierea* unui sens sau complex de sensuri (semnificații) și a unui complex sonor. „Cărămizile” din care ele – cuvintele – se construiesc sunt *literele*. Cuvintele în structura cărora noțiunile, termenii, conceptele, categoriile, principiile și legile ocupă un loc aparte prin sensurile/semnificațiile pe care le asociază sau, altfel spus, prin realitățile pe care le acoperă, le subsumează și le exprimă. Concomitent, cuvintele au primit „sarcina și puterea” de a exprima gândirea, au dobândit statutul de „prefabricate” din care și cu care se construiesc propozițiile, frazele, paradigmele, teoriile și discursurile. Locul și rolul lor în structura, în componența vocabularului se dovedesc a fi substanțiale și mult mai importante decât se consideră nu de puține ori. Spunând acestea, avem în vedere, înainte de toate, că știința, rigoarea și acuratețea vorbirii, pregătirea profesională și nu în ultimul rând graiul în care se desfășoară comunicarea dintre și între oameni depind în măsură tot mai mare de *respectul* față de cuvânt și cuvinte și exprimă *nivelul* acestui respect. „O știință fără concepte – spunea Simion Mehedinți – este o scară fără trepte.” Aceeași idee – ideea elaborării și utilizării unor concepte cât mai clare, mai riguroase, și mai potrivite pentru reflectarea cât mai riguroasă a realităților pe care le subsumează –, exprimată, desigur, în forme și stiluri diferite, *este prezentă* în gândirea și acțiunea minților luminate din cele mai vechi timpuri. Confucius scria: „[...] puneți ordine în denumirile și definițiile folosite... Când denumirile sunt incorecte, raționamentele sunt incorecte; când raționamentele sunt incorecte, treburile merg pe dos, uiți să cultivi muzica și ritmurile; când muzica și ritmurile sunt uitate, pedepsele sunt disproporționate în plus sau minus. Și atunci poporul nu știe încotro s-o apuce, nici ce să mai facă.”

La rândul său, Rudolf Steiner sublinia că este „necesar să acceptăm a gândi în *concepte precise* fin cizelate, pregătite în prealabil; înainte de orice trebuie să avem înclinare pentru *puritatea și claritatea noțiunilor*, să știm ce vorbim atunci când folosim un *concept*... Trebuie să știm ce înseamnă dacă spunem că *noțiunea* își are temeiul din punct de vedere formal în subiect, iar fundamentul în obiect. Ceea ce *noțiunea* are ca formă a sa proprie vine de la subiect, ceea ce are drept conținut provine de la obiect.”¹¹

¹¹ Carl Albert Friedenreich, *Gândirea ca forță creatoare*, Edit. Aldomar, f.loc., f.a., p. 9.

Epoca pe care o trăim, epocă în care schimbările discontinue cuprind întregul spațiu geoeconomic, geosocial, geocultural al planetei, epoca în care ele se încrucișează, se intersectează, se influențează reciproc, se presupun unele pe altele și în același timp se resping reciproc, epocă inspirat numită de Charles Handy ca fiind *epoca irațiunii*, a deschis un spațiu foarte larg conceptualizării noilor realități care se configurează și a intensificat necesitatea unei astfel de conceptualizări.

Cu ajutorul conceptelor și al conceptualizării, omul și știința construiesc sistemul/sistemele teoretico-ideatice care reflectă cu o anumită aproximație realitatea existentă. Tot cu ajutorul conceptelor, omul și știința imaginează, configurează ideatic eventualele modele viitoare. Și tot cu ajutorul conceptelor omul de știință construiește diferite paradigme, modele, teorii și alte construcții teoretice care, pentru a fi recunoscute ca adevăruri, au nevoie de verificări, atestări și confirmări.

Zonele cele mai descoperite în zilele noastre, în care nevoia de conceptualizare este atât de mare încât omul bâjbâie și se poate foarte ușor rătăci, sunt, după părerea noastră, raporturile dintre dimensiunile nominale și dimensiunile reale ale fenomenelor, proceselor și stărilor economice, sociale și culturale; raporturile dintre componentele reale și cele virtuale ale economiei și societății; conținutul, trăsăturile și perspectivele neteonomiei; raporturile dintre economie și societatea umană pe de o parte și natura înconjurătoare pe de altă parte; fundamentele teoretice ale eco-economiei, legile care guvernează mișcarea eco-economică, raționalitatea, iraționalitatea și antiraționalitatea modelelor de creștere și dezvoltare eco-economică; spațiul deosebit de întins, rămas încă neexplorat și necunoscut al omului; modelele societății viitoare; descoperirea și formularea unor „elemente periodice” noi pentru întregirea „tabloului mendeleevic” al universului în care trăim; reexaminarea raporturilor dintre ordine și dezordine, dintre orânduială și haos, dintre spontan și conștient în economie și societate; locul și rolul culturii în societate și economia ei și, nu în ultimă instanță, locul și rolul *ideilor* în viitorul mai mult sau mai puțin apropiat/îndepărat.

Rândurile noastre se încheie cu *speranța* că viitorul va fi mai darnic cu cunoașterea științifică, cu știința, și știința va fi mai darnică cu lumini pentru viitor – eventual sintetizate într-un *nou organon* – care să cuprindă *noi reguli utile și clare pentru îndrumarea minții în cercetarea adevărului*.